
МОРСЬКЕ І ТРАНСПОРТНЕ ПРАВО

Серафімов В. В.,

к.ю.н., доцент, доцент кафедри
морського та митного права
Національного університету
«Одеська юридична академія»
(м. Одеса, Україна)

УДК 342.95: 627.21:656.615

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ МОРСЬКОГО ПОРТУ УКРАЇНИ

Статтю присвячено дослідженню правових засад та організації процесу забезпечення безпеки морських портів України. Відзначено особливу роль морських портів для транспортної галузі та економіки країни в цілому, що обумовлює особливу увагу держави до забезпечення безпеки їх функціонування. Здійснено огляд міжнародних, національних та локальних актів, нормами яких врегульовано механізм забезпечення безпеки морських портів та торгових засобів. Визначено основні завдання служби морської безпеки порту відповідно до Типового положення про службу морської безпеки порту, затвердженого наказом Міністерства інфраструктури України від 25.08.2011 р. № 339.

Ключові слова: порт, морський порт, служба морської безпеки, забезпечення безпеки порту, адміністрування роботи морських портів.

Серафімов В. В. Организационно-правовой механизм обеспечения безопасности морского порта Украины. – Стаття.

Статья посвящена исследованию правовых основ и организации обеспечения безопасности морских портов Украины. Отмечена особая роль морских портов для транспортной отрасли и экономики страны в целом, что обуславливает особое внимание государства к обеспечению безопасности их функционирования.

Проведен обзор международных, национальных и локальных актов, нормами которых урегулирован механизм обеспечения безопасности морских портов и портовых средств. Определены основные задачи службы морской безопасности порта соответствии с Типовым положением о службе морской безопасности порта, утвержденным приказом Министерства инфраструктуры Украины от 25.08.2011 г. № 339.

Ключевые слова: порт, морской порт, служба морской безопасности, обеспечение безопасности порта, администрирование работы морских портов.

Serafimov V. V. The Organizational and Legal Mechanism of Ensuring the Safety of the Ukrainian Seaport. – Article.

The article is devoted towards the legal principles and process that ensures the safety of Ukrainian seaports. The particular role of seaports for the country's transportation industry and economy stimulates state's special attention to ensure the safety during its regular operation and has been highlighted as a whole. A review of international, national and local legislative acts, whose standards regulate the mechanism of ensuring the safety of seaports and port facilities has been conducted. The main tasks of the port's maritime safety service have been determined in accordance with the Model Regulations on the maritime safety service of the port, approved by the order of the Ministry of Infrastructure of Ukraine dated August 25, 2011, No. 339.

Keywords: port, seaport, maritime security service, port security, administration of seaports.

Морські порти України є стратегічними об'єктами державної транспортної інфраструктури. Завдяки їх налагодженій роботі наповнюється державний бюджет, створюються нові робочі місця, вони є запорукою економічної стабільності та розвитку не лише припортових регіонів, а й країни в цілому. За даними Адміністрації морських портів України, за вісім місяців 2017 року – з січня по серпень включно – вантажопереробка в морських портах України склала 86,95 млн тон, що на 1,6% вище показників аналогічного періоду 2016 року. Перевалка експортних вантажів в морських портах України склала 66,2 млн тон (зростання на 2,4% у порівнянні з аналогічними показниками 2016 року), імпортних – 12,26 млн тон (збільшення на 16,3% за той самий період) [1]. Особливе значення, що мають морські порти для розвитку держави, обумовлює необхідність забезпечення їх безпеки, недопущення надзвичайних ситуацій та охорони налагодженої, стабільної повсякденної роботи.

Окремі аспекти забезпечення безпеки в морських портах розглядаються в правничих розвідках лише під кутом зору забезпечення безпеки мореплавства або безпеки на морському та річковому транспорті

(Л. В. Валусва, В. В. Устінов, Н. О. Федчун). Забезпечення безпеки портів та підтримання на їх території та в акваторії встановленого порядку діяльності в наукових правових дослідженнях практично не розглядається. Саме це обумовило обрання тематики і мети цього дослідження.

Відповідно до Закону України від 17.05.2012 р. «Про морські порти України» [2] (далі – Закон), контроль за встановленим режимом перебування і переміщення в межах морського порту здійснюють служби морської безпеки, загони охорони морського порту спільно з органом охорони державного кордону з дотриманням вимог міжнародних договорів України. Загони охорони морського порту, служби морської безпеки можуть створюватися в установленому законом порядку адміністрацією морських портів України, власниками морських терміналів та портовими операторами і діють на підставі положень про них, типові форми яких затверджуються центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сферах морського і річкового транспорту. Підтримання режиму перебування в морському порту із залученням сторонніх охоронних послуг здійснюється на договірних засадах відповідно до вимог законодавства. Загальний контроль за дотриманням режиму перебування і переміщення в морському порту здійснює адміністрація морських портів України (ст. 10).

У наведеній статті Закону терміном «режим» охоплюються встановлені правила перебування і переміщення в межах морського порту, тобто норми, що стосуються допуску на територію та в акваторію порту, здійснення певних дій (заходження, перебування, відхід, вантажні та перевантажні операції, збереження вантажів, робота персоналу тощо), підтримання порядку. До нього також включається розуміння цього терміна як сукупності правил, що застосовуються до суден, відповідно до укладених угод про торговельне мореплавання (національний режим, режим найбільшого сприяння) та забезпечення дотримання режиму вод морських портів як частини внутрішніх вод держави (відповідно до ст. 6 Закону України від 04.11.1991 р. «Про державний кордон України» [3]).

Слід відзначити, що термін «режим» використовується в Законі кілька разів: режим об'єктів портової інфраструктури (ч. 1 ст. 2), режим використання відокремлених від основної території та акваторії земельних ділянок та водних об'єктів (їх частин) (ч. 6 ст. 8),

режим перебування в морському порту (ст. 10), режим у пункті пропуску через державний кордон України та митний контроль в морському порту (ст. 11), санітарний та карантинний режим, протипожежний режим в морському порту (ч. 2 ст. 17), спеціальний режим інвестиційної діяльності на територіях пріоритетного розвитку (ч. 6 ст. 18), правовий режим майна в морському порту (ст. 23), правовий режим земель морського порту (ст. 24). І всі ці випадки використання терміна «режим» відповідають його загальнотеоретичному значенню як «точно встановленого розпорядку життя, праці, відпочинку тощо» [4] та його правовому виміру, що уособлюється у категорії «правовий режим». Теорією права правовий режим визначається як порядок правового регулювання, що представлений специфічним комплексом правових засобів і виступає не стільки як результат впливу на суспільні відносини, скільки як умови впливу на суспільні відносини за допомогою різних правових засобів, різних поєднань правових засобів [5]. Також правовий режим розглядається як специфічний механізм правового регулювання, який спрямований на конкретні види суб'єктів і об'єктів, прив'язаний до більш широких і значущих соціальних процесів, в межах яких зазначені суб'єкти та об'єкти взаємодіють [6]. Окремі автори виходять з розуміння правового режиму як встановленого законодавством особливого порядку регулювання, представленого специфічним комплексом правових засобів, який за допомогою оптимального поєднання стимулюючих і обмежуючих елементів створює конкретну ступінь сприятливості або несприятливості з метою безперешкодної реалізації суб'єктами права своїх інтересів [7, с. 13]. Наведене є справедливими для згаданого у ст. 10 Закону режиму перебування і переміщення в межах морського порту. За своєю природою цей режим є адміністративно-правовим, встановлений нормами адміністративного права, спрямованими на регулювання відносин імперативного характеру та, за визначеннями, виробленими в адміністративно-правовій науці, є специфічним порядком діяльності суб'єктів права в різних сферах державного життя, зокрема, у портовій транспортній сфері. Він встановлюється в законах і підзаконних актах і спрямований на їх строго цільову і функціональну діяльність на тих ділянках, де потрібні додаткові засоби для підтримання необхідного державного стану [8, с. 325]. Також адміністративно-правовий режим розуміється як такий, що ґрунтується на нормах адміністративного права особливий порядок функціонування його суб'єктів,

спрямований на подолання негативних явищ у відповідній сфері державного управління [9, с. 468]. Дослідники також обґрунтовано вважають, що адміністративно-правові режими можуть бути орієнтовані на вирішення проблем як позитивного, так і негативного характеру. У першому випадку вони сприяють ефективності функціонування державних структур у їх впливі на соціальні процеси. У другому випадку режими покликані попередити розвиток негативних тенденцій в тих чи інших сферах державного управління [10, с. 8]. А як відзначав А. П. Шергін, «правові режими, що регулюються нормами адміністративного права, незважаючи на всю їхню розмаїтість, орієнтовані переважно на забезпечення громадської безпеки та охорону громадського порядку» [11, с. 14]. Ці точки зору, природно, є цілком прийнятними і для режиму перебування і переміщення в межах морських портів України, контроль за дотриманням правил якого здійснюють служби морської безпеки, загони охорони морського порту спільно з органом охорони державного кордону.

Відповідно до Типового положення про службу морської безпеки порту, затвердженого наказом Міністерства інфраструктури України від 25.08.2011 р. № 339 [12] (далі – Типове положення), служба морської безпеки є структурним підрозділом адміністрації морських портів України, морського терміналу або портового оператора, який відповідає за впровадження й підтримання належного рівня морської безпеки в них, підтримання режиму перебування в порту, захист об'єктів портової інфраструктури, суден, їх екіпажів і пасажирів від актів піратства, тероризму, актів незаконного втручання та інших протиправних дій.

Основними завданнями служби морської безпеки порту є: 1) реалізація в портах норм, правил, стандартів і процедур, передбачених міжнародними та національними нормативними актами з морської безпеки; здійснення комплексу заходів для запобігання, виявлення і припинення актів піратства, тероризму та актів незаконного втручання у діяльність порту; організація перепускного та внутрішньо-об'єктового режиму в порту; вжиття превентивних заходів для запобігання виникненню загроз портам, портовим засобам та судам, що в них обслуговуються; 2) забезпечення охорони і захисту інфраструктури порту, суден, їх екіпажів, пасажирів і вантажів; 3) впровадження заходів з посилення морської безпеки; здійснення взаємодії з відповідними відповідними службами, правоохоронними структурами,

органами, відповідальними за безпеку, а також ліквідацію наслідків актів піратства, тероризму та актів незаконного втручання; координація спільних з ними дій; 4) здійснення контролю за посадкою та висадкою пасажирів, забезпечення виключення контактів пасажирів, які пройшли контроль на безпеку, з особами, які його не пройшли; 5) у взаємодії з підрозділами прикордонного, митного контролю, правоохоронними органами, а також відповідно до схвалених у встановленому порядку планів охорони портових засобів: виявлення та запобігання несанкціонованому потраплянню на територію порту та борт суден зброї, вибухових речовин, наркотичних і хімічних речовин, інших небезпечних предметів та контрабанди; здійснення контролю за доступом людей та потраплянням речей на територію порту шляхом перевірки транспортних засобів, суднових та вантажних документів, багажу, суднових запасів, квитків пасажирів та документів моряків, посвідчень особи персоналу порту або портового засобу, представників аварійних служб, комунальних підприємств, розташованих на території порту, представників вантажовласників, інших осіб, що проходять на територію порту, представників юридичних осіб, що займаються постачанням, тощо; здійснення у разі потреби з дотриманням вимог чинного законодавства огляду людей та їх особистих речей; забезпечення супроводження відвідувачів та транспортних засобів по території порту; впровадження заходів із запобігання проведенню нелегальних операцій з вантажем, устаткуванням, контейнерами, сировиною, охоронними системами, технологічним устаткуванням і системами зв'язку, які порушують діяльність адміністрації морських портів України, морських терміналів та портових операторів, а також заходів із запобігання іншим протиправним діям; тощо.

Що ж стосується терміну «безпека», то в Законі він здебільшого використовується в аспекті забезпечення безпеки мореплавства (ст. 2, 4, 6, 13 тощо) або безпеки на морському та річковому транспорті (ч. 4 ст. 13, ч. 1 ст. 17), стосовно ж безпеки та порядку в морському порту, то знаходимо згадку про це лише у ст. 17 (п. 6 ч. 2), де визначається зміст обов'язкових постанов по порту та опосередковано він згадується у згаданій на початку цього дослідження ст. 10 Закону. Відповідно до Типового положення, морська безпека – це постійно підтримуваний стан захищеності морського та річкового транспорту України від загроз піратства, тероризму й актів незаконного втручання (розділ II).

Визначенню міжнародно-правових основ забезпечення безпеки в морських портах присвячено Міжнародний кодекс з охорони суден та портових засобів 2002 р. [13], що, відповідно до преамбули, «формує міжнародну структуру, за допомогою якої суда і портові засоби можуть взаємодіяти з метою виявлення і запобігання актів, загрожують безпеці в секторі морського транспорту». Цей Кодекс застосовується до наступних типів суден, що здійснюють міжнародні рейси: пасажирських суден, включаючи високошвидкісні пасажирські суда; вантажних суден, включаючи високошвидкісні суда, валовою місткістю 500 і більше; морських пересувних бурових установок; до портових засобів, що обслуговують суда, які здійснюють міжнародні рейси (п. 3 ч. А). Для забезпечення безпеки та охорони портових засобів, відповідно до Кодексу, здійснюються: контроль доступу на портовий засіб; спостереження за портовим засобом, включаючи райони якорної стоянки і швартування; спостереження за районами обмеженого доступу з метою забезпечити, щоб доступ в них мали тільки особи, які мають дозвіл; нагляд за операціями з обробки вантажу та судових запасів; і забезпечення того, щоб засоби охоронної зв'язку знаходилися під рукою в постійній готовності до використання (п. 4.2).

Крім Кодекса, взаємодії судно-порт присвячено окрему главу («Спеціальні заходи щодо посилення охорони на морі») Додатка до Конвенції з охорони людського життя на морі 1974 р. (SOLAS 74) [14], відповідно до Правила 3 «Обов'язки Договірних урядів щодо охорони» якої, Договірні уряди повинні встановлювати рівні охорони і забезпечувати надання інформації про рівні охорони портовим засобам, що знаходяться на їх території, а також судам до заходу в порт або під час перебування в порту, що знаходиться на їх території. При змінах рівня охорони інформація про рівень охорони оновлюється, як вимагають обставини. Правилем 9 цієї глави визначено заходи, пов'язані з контролем суден в порту на предмет наявності на судні дійсного Міжнародного свідоцтва про охорону судна або дійсного Тимчасового міжнародного свідоцтва про охорону судна. Якщо таке свідоцтво не надане або є інші вагомні підстави, то можуть бути здійснені: перевірка судна, відстрочка відходу судна, затримання судна, обмеження операцій, включаючи переміщення в межах порту, або видворення судна з порту. Такі заходи контролю можуть, додатково або альтернативно, включати інші менш суворі заходи адміністративного характеру або з виправлення становища.

Також передбачено вимоги до забезпечення охорони портових засобів Договірних сторін відповідно до Кодексу.

Обов'язкові постанови по морському порту Одеса, затверджені наказом державного підприємства «Адміністрація морських портів України» від 22.12.2015 р. № 266 [15] (далі – Обов'язкові постанови) (як, наприклад, і Обов'язкові постанови по морському порту Херсон, затверджені наказом державного підприємства «Адміністрація морських портів України» від 3.08.2016 р. № 268 [16], і Обов'язкові постанови по морському порту Миколаїв, затверджені наказом державного підприємства «Адміністрація морських портів України» від 13.12.2016 р. № 451 [17]) містять окремий розділ (XVII), присвячений правилам забезпечення безпеки та порядку в морському порту Одеса, а також порядку охорони суден та портових засобів.

Так, зокрема, відповідно до п. 17.1.1 Обов'язкових постанов, в первинній інформації про підхід судна службі морської безпеки адміністрації морського порту Одеса повідомляються дані, необхідні для ідентифікації судна, в т. ч. щодо морської безпеки. У випадку перебування на судні нелегального(-их) пасажир(-ів), то додатково надається інформація про кожного з них відповідно до Резолюції ІМО А.871(20) (п. 17.1.4 Обов'язкових постанов). Посадові особи служби морської безпеки, в разі потреби, можуть запитати додаткову інформацію стосовно безпеки, а судно, що має намір зайти до порту, повинно надати таку інформацію (Правило XI-2/9.2.1.6 SOLAS 74). У випадку відмови у наданні цієї інформації, або надання недостовірної інформації чи не у повному обсязі, судну може бути відмовлено у заході до морського порту Одеса або до морського терміналу.

Служба морської безпеки має право доступу на територію всіх портових засобів, які розташовані на території, в акваторії або у зоні відповідальності порту з морської безпеки, для здійснення контролю за станом та впровадженням заходів з морської безпеки. У разі виникнення загрози акту незаконного втручання в морському порту Одеса капітан судна або особа командного складу, відповідальна за охорону судна, негайно інформують про це службу морської безпеки, посадову особу портового засобу, відповідальну за охорону, а також капітана морського порту Одеса (п. п. 17.3.1, 17.3.3 Обов'язкових постанов).

З метою недопущення до морського порту сторонніх осіб тут запроваджується перепускна система: усі особи, які перебувають на режимній території порту Одеса, зобов'язані мати при собі пере-

пустки встановленого зразка або інші документи, що дають право на перебування на території порту, та пред'являти їх на першу вимогу служби морської безпеки адміністрації морського порту Одеса і відділу прикордонної служби «Південний» Одеського прикордонного загону Південного регіонального управління Державної прикордонної служби України (п. 1.4.2 Обов'язкових постанов).

Відповідно до п. 17.4.4 Обов'язкових постанов, служба морської безпеки морського порту Одеса здійснює у взаємодії, відповідно до чинного законодавства, із відділом прикордонної служби «Південний» Одеського прикордонного загону Південного регіонального управління Державної прикордонної служби України, митним постом «Одеса-порт», правоохоронними органами, а також відповідно до схвалених у встановленому порядку планів охорони портових засобів заходи із: 1) виявлення та запобігання несанкціонованому потраплянню на територію морського порту Одеса або портові засоби та борт суден зброї, вибухових речовин, наркотичних і хімічних речовин, інших небезпечних предметів та контрабанди; 2) контролю за доступом осіб та переміщенням речей на територію морського порту Одеса або портові засоби шляхом перевірки транспортних засобів, суднових та вантажних документів, багажу, суднових запасів, документів моряків, посвідчень особи персоналу порту або портових засобів, представників аварійних служб, представників вантажовласників, інших осіб, що проходять на територію морського порту Одеса або портових засобів, представників юридичних осіб, що займаються постачанням тощо; 3) здійснення у разі потреби з дотриманням вимог чинного законодавства огляду людей та їх особистих речей; 4) супроводження відвідувачів та транспортних засобів по території морського порту Одеса або портових засобів, у випадках, передбачених Кодексом охорони суден та портових засобів та схваленим у встановленому порядку планом охорони портового засобу; 5) запобігання проведенню нелегальних операцій з вантажем, устаткуванням, контейнерами, сировиною, охоронними системами, технологічним устаткуванням і системами зв'язку, які порушують діяльність адміністрації морських портів України, морських терміналів та портових операторів, а також заходів із запобігання іншим протиправним діям.

Контроль на безпеку членів екіпажів суден, пасажирів, їх речей, багажу, вантажу, суднових запасів, транспортних засобів, у т. ч. за допомогою технічного обладнання і засобів, повинен здійснюватись

з дотриманням вимог чинного законодавства. У разі відмови відправника від проведення контролю на безпеку багажу, вантажу, суднових запасів, останні не допускаються до завантаження на судно (п. 17.4.5 Обов'язкових постанов)

Також Обов'язковими постановами передбачено, що вхід пішоходів та в'їзд автотранспорту на територію морського порту Одеса здійснюються через визначені контрольно-пропускні пункти (далі – КПП). Особи з перепустками без фотографії (разові чи тимчасові) зобов'язані пред'являти документи, що засвідчують їх особу. Забороняється проживати на суднах особам, які не належать до суднової команди, за винятком близьких родичів членів екіпажу. У межах режимної території і акваторії порту, а також на каналах заборонено: ловити рибу з причалів чи з будь-яких інших плавзасобів; полювати і стріляти з будь-якого виду зброї; купатися із плавзасобів, причалів та інших гідротехнічних споруд; продавати і вживати алкогольні напої та наркотики, грати в азартні ігри; несанкціоновано заносити (завозити), виносити (вивозити) кіно-, відео-, фотоапаратуру, розмножувальну, копіювальну, комп'ютерну техніку; здійснювати фото- і відеозйомку без погодження зі службою морської безпеки порту та Одеським прикордонним загonom; проносити на територію морського порту Одеса особисті речі, які не використовуються у роботі, горючі, вибухонебезпечні та отруйні речовини, алкогольні напої, наркотики, зброю; займатися іншими видами невинробничої діяльності, не пов'язаними з роботою порту.

Заборонено допускати осіб у стані алкогольного чи наркотичного сп'яніння на територію морського порту Одеса, до керування суднами і судновими механізмами, виконання суднових робіт, до керування будь-якими видами транспорту і перевантажувальними механізмами, а також виконувати інші роботи.

Охорона суден, що стоять у морському порту Одеса, а також їх вантажів належить до обов'язків власників суден. Прохід до морського порту Одеса і перебування на борту судна членів родин екіпажів суден, які стоять біля причалів, дозволяється після погодження з ВПС Одеса, за наявності суднової ролі, завіреної капітаном судна, і гарантійного листа капітана судна. Порядок сходження на берег осіб суднового екіпажу та їх перебування на території морського порту Одеса і портового міста під час стоянки судна визначається чинним законодавством України (п. п. 17.4.6-17.4.13 Обов'язкових постанов).

Таким чином, організаційно-правовий механізм забезпечення безпеки морських портів України ґрунтується на нормах міжнародних угод та розробленого на їх підставі внутрішнього законодавства, що враховує складену практику охорони таких стратегічних транспортних вузлів як морські порти і докладно визначає порядок роботи їх служб морської безпеки. Деталізація порядку забезпечення безпеки портів здійснюється у обов'язкових постановках по морським портам, що затверджені Адміністрацією морських портів України і діють у кожному з них.

ЛІТЕРАТУРА

1. АМПУ констатує стабільну позитивну динаміку вантажопереробки в 2017 році. URL: <http://www.uspa.gov.ua/pres-tsentr/novini/novini-ampu/15622-ampu-konstatue-stabilnu-pozitivnu-dinamiku-vantazhopererobki-v-2017-rotsi>
2. Про морські порти України: Закон України від 17.05.2012 р. // Відомості Верховної Ради України. 2013. № 7. Ст. 65.
3. Про державний кордон України: Закон України від 04.11.1991 р. // Відомості Верховної Ради України. 1992. № 2. Ст. 5.
4. Словник української мови: в 11 томах / [ред. колег. І. К. Білодід (голова) та ін.]. Т. 8. – К.: Наукова думка, 1977.
5. Иващенко Н. С. Понятие правового режима в налоговом праве // НАЛОГИ-ЖУРНАЛ. Издательская группа «Юрист». 2006. № 1. С. 47-53.
6. Матузов Н. И., Малько А. В. Правовые режимы: вопросы теории и практики // Правоведение. 1996. № 1. С. 16–29.
7. Родионов О. С. Механизм установления правовых режимов российским законодательством: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. – Саратов, 2001. 27 с.
8. Тихомиров Ю. А. Административное право и процесс. Полный курс. – М., изд-во Тихомиров М. Ю., 2001. 652 с.
9. Административное право: учебник / под ред. Ю. М. Козлова, Л. Л. Попова. – М., Юристь, 1999. 728 с.
10. Маилян С. С. Административно-правовые режимы в теории административного права и практике государственного управления правоохранительной деятельностью: монография. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, Закон и право, 2002. 214 с.
11. Шергин А. П. Правовой режим контртеррористической операции и административно-правовые меры его обеспечения // Труды ВНИИ МВД России. – М., 2007. С. 14-23.
12. Типове положення про службу морської безпеки порту, затверджене наказом Міністерства інфраструктури України від 25.08.2011 р. № 339 // Офіційний вісник України. 2011. № 84. Ст. 3097.
13. Международный кодекс по охране судов и портовых средств, 2002. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/896_035/print1504534535705931

14. Резолюция 1 «Одобрение поправок к Приложению к Международной конвенции по охране человеческой жизни на море 1974 года» Конференции Договаривающихся правительств Международной конвенции по охране человеческой жизни на море 1974 года. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/896_034
15. Обов'язкові постанови по морському порту Одеса, затверджені наказом державного підприємства «Адміністрація морських портів України» від 22.12.2015 р. № 266. URL: <http://www.port.odessa.ua/images/compulsory-regulations.pdf>
16. Обов'язкові постанови по морському порту Херсон, затверджені наказом державного підприємства «Адміністрація морських портів України» від 3.08.2016 р. № 268. URL: <http://www.uspa.gov.ua/images/Kherson.pdf>
17. Обов'язкові постанови по морському порту Миколаїв, затверджені наказом державного підприємства «Адміністрація морських портів України» від 13.12.2016 р. № 451. URL: http://www.uspa.gov.ua/images/registers_seaport_ukraine/Niko.pdf

